

ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ

- **Başkenti:** Ülkenin başkenti ve en büyük şehri **Taşkent**'tir.
- **Alanı:** Özbekistan'ın yüzölçümü kaynaklarda **447.400 km²** veya **448.978 km²** olarak belirtilmektedir. Bu büyüklüğü ile dünyada 56. sırada yer alır.
- **Dili:** Resmî dili **Özbekçe**dir. Ayrıca Karakalpakistan Cumhuriyeti'nde **Karakalpakça** resmî statüye sahiptir. **Rusça** ise yönetimde ve farklı etnik gruplar arasında ortak iletişim dili olarak kullanılmaktadır.
- **Para Birimi:** Ülkenin para birimi **Som (UZS)**'dur.
- **Nüfusu:** 1 Ocak 2025 itibarıyla resmî verilere göre daimi nüfus **37.543.167** kişidir. 2025 yılı için genel nüfus tahmini ise **38.000.269** olarak kaydedilmiştir

Özbekistan'ın **coğrafi özelliklerine** dair kaynaklarda yer alan bilgiler şu şekildedir:

- **Komşuları:** Özbekistan; kuzeyde **Kazakistan**, kuzeydoğuda **Kırgızistan**, güneydoğuda **Tacikistan**, güneyde **Afganistan** ve güneybatıda **Türkmenistan** ile sınır komşusudur. Ülke, Lihtenştayn ile birlikte dünyada denize kıyısı olmayan ülkelerle çevrili olan (çift karasal) iki ülkeden biridir.
- **Denizleri:** Özbekistan, **denize kıyısı olmayan** bir ülkedir.
- **Gölleri:** Ülkenin en büyük gölü, Sovyet dönemindeki hatalı politikalar nedeniyle büyük oranda kurumuş olan **Aral Gölü**'dür. Ayrıca ülkenin en alçak noktası olan **Sarikarnış Gölü** (-12 m) bulunmaktadır.
- **Akarsuları:** En önemli ve uzun nehirleri **Amuderya (Ceyhun)** ve **Sirderya (Seyhun)**'dur. Bunların yanı sıra **Surhanderya, Karaderya, Zereşan, Kaşkaderya** ve **Narin** nehirleri de ülkenin su varlığını oluşturur.
- **Dağları:** Ülkenin doğusuna **Tanrı Dağları**'nın batı kısmını oluşturan **Karzhantau, Ugam** ve **Pskem** sıradağları hakimdir. En yüksek noktası 4.301 metre ile **Adelunga Dağı**'dır (bazı kaynaklarda Pskem sıradağlarındaki 4.299 metrelik **Beshtor zirvesi** en yüksek olarak geçer).
- **Ovaları:** Önemli düzlükler ve vadiler arasında **Fergana Vadisi, Zereşan Vadisi** ve Taşkent'in güneyinde yer alan **Mirzaçöl** bulunmaktadır.
- **Platoları:** Kuzeybatıda alçak rakımlı **Turan Platosu** ve güneyde obruklar ile büyük mağaraları barındıran **Üstyurt Platosu** yer alır.
- **Kanyonları:** Kaynaklarda ismen belirli kanyonlardan bahsedilmemekle birlikte, Üstyurt platosu bünyesinde kanyon benzeri yapılar olan **obruklar** ve yükseltelerin bulunduğu ifade edilmektedir
- Özbekistan'da **karasal iklim** özellikleri hakimdir; bu doğrultuda yaz mevsimi **sıcak ve kurak**, kış mevsimi ise **soğuk** geçmektedir,. Ülke topraklarının yaklaşık %80'i kurak arazilerden oluşur ve yoğun güneş etkisiyle çöl görünümü arz eder. Yıllık yağış miktarı metrekare başına ortalama **100-200 mm** gibi oldukça düşük seviyelerdedir ve yağışlar genellikle kış ile ilkbahar aylarında yoğunlaşır,. Ortalama yaz sıcaklıkları genellikle 40 °C civarında seyrederken, kışın en düşük sıcaklık ortalaması -23 °C civarındadır. Temmuz ayı sıcaklık ortalaması ise 32 °C olarak kaydedilmiştir. Coğrafi yapıya bağlı olarak alçak alanlar son derece az yağış alırken, dağlık bölgelerde yağış miktarı görece daha fazladır. Son yıllarda ülkede tarımı ve günlük yaşamı olumsuz etkileyen ciddi bir **kuraklık sorunu** ve içme suyu problemi baş göstermiştir.
- Ülkenin başkenti ve en büyük şehri **Taşkent**'tir,. Kaynaklarda Özbekistan'ın diğer **önemli şehirleri** şu şekilde listelenmiştir: **Nemengan, Fergana, Andican, Semerkand, Buhara,**

Hive, Hokand, Karşı, Ürgenç ve Nukus,. Bu şehirlerden özellikle Semerkant, Buhara ve Hive, antik çağlardan beri İpek Yolu üzerindeki tarihi konumları, zengin kültürel mirasları ve UNESCO Dünya Mirası listesindeki alanları ile dikkat çekmektedir,.

Özbekistan ekonomisi, **serbest piyasa ekonomisine geçiş** sürecinde olan bir geçiş ekonomisidir ve dış ticaret politikası büyük oranda ithal ürünlerin yurt içinde üretilmesini hedefleyen **ithal ikamesine** dayanmaktadır. Ülke ekonomisinin temelini zengin doğal kaynaklar oluşturur; Özbekistan dünyada **altın** üretiminde 7., **uranyum** üretiminde 7. ve **doğal gaz** üretiminde 11. sırada yer almaktadır. Ayrıca bakır yatakları bakımından dünyada 10. sıradadır.

Tarım ve Hayvancılık

- **Tarım:** Tarım sektörü, sanayi ile birlikte GSYİH'nin yaklaşık dörtte birini oluşturur. Özbekistan, dünyanın en büyük **pamuk** üreticilerinden ve ihracatçılarından biridir. Ancak yoğun pamuk tarımı, Aral Gölü'nün kuruması gibi ciddi çevre felaketlerine ve toprak tuzlanmasına yol açmıştır. Ülkede ayrıca tahıl tarımı yaygındır ve bu durum yerel mutfaktaki ekme ve erişte ağırlıklı beslenme kültürünü desteklemektedir.
- **Hayvancılık:** Ülkede **koyun bolluğu** bulunmakta, bu da koyun etini en popüler et çeşidi ve ulusal yemeklerin vazgeçilmez bir parçası haline getirmektedir. Son yıllarda yaşanan şiddetli **kuraklık** sorunları hem tarımsal üretimi hem de hayvancılığı olumsuz etkilemektedir.

Sanayi ve Teknoloji

- **Sanayi:** İmalat sanayi ekonomiye önemli katkı sağlar. Ülkede **otomobil üretimi**, devlet ve Koreli Daewoo (GMDAT/GM Özbekistan) ortaklığıyla desteklenen modern fabrikalarda gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Japon Isuzu ile otobüs ve kamyon üretimi üzerine iş birliği yapılmaktadır. **Artel** markasıyla yerel bir elektronik sektörü mevcuttur. Havacılık alanında ise geçmişte SSCB'nin en önemli merkezlerinden biri olan ancak günümüzde üretimi azalan dev bir uçak fabrikası (TAPOİÇ) bulunmaktadır.
- **Teknoloji ve Altyapı:** Özbekistan, Orta Asya'da **metro** sistemine sahip iki ülkeden biridir ve ilk **yüksek hızlı demiryolu** hattını (Afrosiyob) 2011'de hizmete açmıştır. Ülkede mobil kullanıcı sayısı 24 milyonu, internet kullanıcı sayısı ise 22 milyonu aşmıştır; ancak internet üzerinde devlet sansürü uygulanmaktadır. Enerji alanında ise Sovyet döneminden kalan tesisler sayesinde bölgenin en büyük elektrik üreticilerinden biridir.

Turizm Özbekistan, **İpek Yolu** üzerindeki stratejik konumu ve zengin kültürel mirasıyla önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Özellikle **Semerkand, Buhara, Hive** ve **Şehrisebz** gibi şehirler, UNESCO Dünya Mirası listesinde yer alan tarihi merkezleri ve medreseleriyle (örneğin Registan) turistlerin odak noktasıdır. Ülke, ulusal havayolu şirketi Uzbekistan Airways aracılığıyla dünya ile ulaşım ve kültürel bağlarını geliştirmeye devam etmektedir. Özbekistan'ın maden varlığı, sanayi dalları, ticareti ve etnik yapısı ile ilgili kaynaklarda yer alan bilgiler şu şekildedir:

- **Önemli Madenler:** Özbekistan yer altı kaynakları bakımından oldukça zengindir; dünyada **altın üretiminde 7., bakır yataklarında 10. ve uranyum üretiminde 7.** (yatak bazında 12.) sırada yer alır. Ayrıca, yıllık 60 ila 70 milyar metreküp üretimle **doğal gaz** üretiminde dünya genelinde 11. sıradadır. Ülkede 98'i doğal gaz ve 96'sı gaz kondensat yatağı olmak üzere toplam 194 hidrokarbon yatağı bulunmaktadır.

- **Önemli Sanayi Dalları:** İmalat sanayi, tarım ile birlikte ekonominin yaklaşık dörtte birini oluşturur. Öne çıkan sektörler arasında **otomobil üretimi** (GM Özbekistan ortaklığı), **otobüs ve kamyon imalatı** (Isuzu ve Koç ortaklıkları) ve yerel **Artel** markasıyla **elektronik** sektörü bulunmaktadır. Ayrıca, bölgenin en büyük elektrik üreticisi olmasını sağlayan **enerji sektörü** ve geçmişte Sovyetler Birliği'nin en önemli merkezlerinden biri olan **uçak sanayisi (TAPOİÇ)** stratejik öneme sahiptir.
- **İhraç ve İthal Malları:** Özbekistan, dünyanın en büyük **pamuk** ihracatçılarında biridir; ayrıca **altın** ve doğal gaz gibi zengin yer altı kaynaklarını da ihraç etmektedir. Ülkenin dış ticaret politikası, ithal ürünlerin yurt içinde üretilmesini hedefleyen **ithal ikamesine** dayanmaktadır. İthalat kalemleri arasında sivil havacılık için modern **Boeing ve Airbus uçakları** ile savunma sanayisinde kullanılan Rus ve Amerikan menşeli **askeri teçhizatlar** yer almaktadır.
- **Etnik Yapı:** Özbekistan, yaklaşık 130 millet ve etnik grubun bir arada yaşadığı **çok uluslu** bir cumhuriyettir. 2021 ve 2025 verilerine göre nüfusun yaklaşık **%84,5'ini Özbekler** oluşturmaktadır. Ülkedeki diğer önemli etnik gruplar şunlardır: **Tacikler (%4,8)**, **Kazaklar (%2,4)**, **Karakalpaklar (%2,2)**, **Ruslar (%2,1)**, Kırgızlar (%0,8), Türkmenler (%0,6) ve Tatarlar (%0,5). Ayrıca azınlık olarak Koreli, Ukraynalı ve Azerbaycanlı topluluklar da mevcuttur.

Özbekistan'ın ulaşım sistemleri, spor kültürü, geleneksel bayramları, mutfak mirası ve eğitim yapısı hakkında kaynaklarda yer alan bilgiler şöyledir:

Önemli Ulaşım Sistemleri

- **Metro ve Şehir İçi Ulaşım:** Başkent **Taşkent**, 1977'de inşa edilen ve 2001'de genişletilen dört hatlı bir **metro** sistemine sahiptir; bu sistem Kazakistan ile birlikte Orta Asya'daki iki metro sisteminden biridir. Şehirde ayrıca devlet tarafından işletilen tramvaylar, otobüsler ve yaygın bir taksi ağı (kayıtlı ve kayıtsız) bulunmaktadır.
- **Demiryolları:** Ülke içindeki kasabaları ve komşu BDT ülkelerini birbirine bağlayan geniş bir tren ağı mevcuttur. Özbekistan, 2011 yılında Taşkent ile Semerkant arasında hizmete giren **Afrosiyob** adlı **yüksek hızlı demiryolu** hattı ile bu alanda Orta Asya'da bir ilki gerçekleştirmiştir.
- **Sivil Havacılık:** Ulusal havayolu şirketi **Uzbekistan Airways**, 1992 yılında kurulmuş olup Avrupa, Amerika ve Asya'da 44 temsilciliğe sahiptir. Taşkent Uluslararası Havalimanı bölgenin en büyüğüdür; Semerkant, Buhara ve Ürgenç havalimanları da uluslararası statüdedir.
- **Sanayi ve Üretim:** Ülkede otomobil üretimi (GM Özbekistan), otobüs ve kamyon imalatı (Isuzu ve Koç ortaklığı) gelişmiştir. Ayrıca, geçmişte SSCB'nin en büyüklerinden biri olan **TAPOİÇ** uçak fabrikası da Taşkent'te yer almaktadır.

Önemli Spor Alanları ve Başarılar

- **Futbol:** Ülkedeki en popüler spordur. **Özbekistan Süper Ligi**'nde en çok şampiyonluğu bulunan kulüp **FC Pakhtakor** iken, FC Nasaf Qarashi 2011'de AFC Kupası'nı kazanarak uluslararası bir başarı elde etmiştir. 2024 yılında **FIFA Futsal Dünya Kupası** Özbekistan'da düzenlenmiştir.

- **Boks:** Özbekistan, boks alanında bir dünya gücü haline gelmiştir; 2016 ve 2024 Yaz Olimpiyatları'nda boks madalya sıralamasında zirvede yer almıştır. Ruslan Chagaev ve Hasanboy Dusmatov gibi dünya çapında tanınan şampiyonları bulunmaktadır.
- **Satranç:** Çok popülerdir; Rustam Kasimdzhanov (2004 FIDE Şampiyonu) ve Nodirbek Abdusattorov (2021 Hızlı Satranç Şampiyonu) önemli isimlerdir. Özbek milli takımı, 44. Satranç Olimpiyatı'nda altın madalya kazanmıştır.
- **Diğer Branşlar:** Basketbol, judo (2022 Dünya Şampiyonası Taşkent'te yapıldı), tekvando (Ulugbek Rashitov altın madalyalıdır), hentbol ve beyzbol da ilgi gören branşlar arasındadır

Resmi Bayramlar ve Tatiller

Özbekistan'da kutlanan başlıca resmi tatiller şunlardır:

- **1 Ocak:** Yılbaşı (*Yangi Yil Bayrami*)
- **14 Ocak:** Anavatan Savunucuları Günü
- **8 Mart:** Dünya Kadınlar Günü
- **21 Mart:** Nevruz (*Navro 'z Bayrami*)
- **9 Mayıs:** Anma ve Onur Günü
- **1 Eylül:** Bağımsızlık Günü (*Mustaqillik kuni*)
- **1 Ekim:** Öğretmenler Günü
- **8 Aralık:** Anayasa Günü
- **Dini Bayramlar:** Hicri takvime göre tarihi değişen **Ramazan** ve **Kurban Bayramları** da resmi tatildir.

En Çok Tüketilen Yemekler

Özbek mutfağı, yerel tahıl tarımı ve hayvancılığın (özellikle koyun bolluğunun) etkisiyle şekillenmiştir:

- **Özbek Pilavı:** Pirinç, et, havuç ve soğandan yapılan ülkenin **imza yemeğidir**.
- **Erişte ve Hamur İşleri:** Ekmek ve erişte mutfağın temelini oluşturur. **Manti**, **chuchvara**, **somsa** (hamur içi et/sebze) ve **laghman** (erişteli yemek) yaygın olarak tüketilir.
- **Etli Yemekler ve Çorbalar:** Koyun eti en popüler et çeşididir. **Shurpa** (yağlı et ve sebze çorbası), **dimlama** (et ve sebze yahnisi), **norin** ve çeşitli **kebaplar** ana yemekler arasındadır.
- **İçecekler:** **Siyah çay** ve **ayran** en çok tercih edilen içeceklerdir.

Eğitim Kurumları

- **Genel Yapı:** Ülkede okuryazarlık oranı %99,9'dur ve 11. sınıfa kadar resmi eğitim verilmektedir. 2022/2023 döneminde 10.522 genel eğitim kurumu bulunmaktadır; bunlar arasında uzmanlık okulları, spor salonları, liseler ve kolejler yer alır.
- **Yüksek Öğrenim:** Çok sayıda üniversite, enstitü, akademi ve konservatuvar mevcuttur. Yüksek öğrenim; lisans, uzmanlık diploması ve yüksek lisans seviyelerinden oluşur; lisansüstü eğitimde ise bilim adayı ve doktora (PhD) dereceleri verilir.
- **Reformlar ve Özel Sektör:** Eğitim Yasası ile özel eğitim kurumlarının önü açılmıştır. Ayrıca UNICEF desteğiyle hazırlanan "Eğitim Reformu Yol Haritası" ile eğitim kalitesinin artırılması hedeflenmektedir